

სოციალური უსაფრთხოების ზღვრული ინდიკატორები და მათი უზრუნველყოფის პრობლემები საქართველოში

კახაბერ ციმინტია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

სოციალურ უსაფრთხოებას მნიშვნელოვანი ადგილი და როლი ენიჭება ეკონომიკური უსაფრთხოების სისტემაში, მისი მაჩვენებლები ახასიათებენ ქვეყნის სოციალურ მდგომარეობას, ამ მიმართულებით არსებული გამოწვევებისა და მუქარებისადმი მზაობას. საქართველოში სოციალური უსაფრთხოების წარმოდგენილი მაჩვენებლები (რომელთა არეალის ზრდაც შესაძლებელია), ნათლად ახასიათებენ ქვეყანაში არსებულ სოციალურ ფონს. მიუხედავად იმისა, რომ 2009 წლიდან შეჩერებულია მოსახლეობის გაღარიბების პროცესი, კვლავაც სახეზეა მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის დაბალი მაჩვენებლები. მიუხედავად შემოსავლების ზრდის პოზიტიური მიმართულებისა, მისი ზრდის ტემპი არ არის დამაკმაყოფილებელი საქართველოს მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნისათვის. ქვეყანაში მაღალია სიღარიბე და შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაცია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითადი ვექტორი სწორედ ამ პრობლემის მოგვარებისკენ უნდა იყოს მიმართული. სამუშაო ადგილების შექმნა, სამეწარმეო გარემოს გაუმჯობესება, საშუალო ფენის განვითარებისადმი ხელშეწყობა აღნიშნული პრობლემის გადაჭრის ცნობილი და აპრობირებული მეთოდებია.

MARGINAL INDICATORS OF SOCIAL SECURITY AND THEIR PROVIDING PROBLEMS IN GEORGIA

Kakhaber Tsimintia

Associate Professor of Sokhumi State University

Resume

Social security has an important place and role in the economic security system, its indicators characterize the country's social situation, the challenges and threats in this direction. The marginal indicators of social security in Georgia (of which area can be increased) are clearly characterized by the social background in the country. Despite the fact that the population's poverty rate has been suspended since 2009, the level of living and quality of the population still remains high. Despite the positive growth of income, its growth rate is not satisfying for a country like Georgia. In the country there is a high poverty and differentiation by revenue. Therefore, the main vector of the economic policy of the state should be directed towards solving this problem. Developing jobs, improving entrepreneurial environment, promoting middle class development are known and proven methods of solving this problem.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური უსაფრთხოება. ზღვრული ინდიკატორები. ცხოვრების დონე

ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების დახასიათებისათვის ხშირად გამოიყენება ეკონომიკური უსაფრთხოების ფუნქციონალური ინდიკატორების სისტემა, რომელიც მოიცავს: ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური განვითარების შესაძლებლობის ინდიკატორებს; სოციალური უსაფრთხოების ინდიკატორებს; ფინანსური უსაფრთხოების ინდიკატორებს; სასურსათო უსაფრთხოების ინდიკატორებს.

სოციალურ უსაფრთხოებას მნიშვნელოვანი ადგილი და როლი ენიჭება ეკონომიკური უსაფრთხოების სისტემაში, მისი მაჩვენებლები ახასიათებენ ქვეყნის სოციალურ მდგომარეობას, ამ მიმართულებით არსებული გამოწვევებისა და მუქარებისადმი მზაობას. ალსანიშნავია, რომ ბოლო პერიოდში მიღებულია სოციალური უსაფრთხოების განხილვა არა როგორც ეკონომიკური უსაფრთხოების სისტემის ნაწილის, არამედ დამოუკიდებელი, ინტეგრალური მაჩვენებლის და ამ შემთხვევაში ეკონომიკური ასპექტების პარალელურად ყურადღება მახვილდება მოსახლეობის უფლებებსა და თავისუფლებასზე.

ყველაზე აღიარებულია სოციალური უსაფრთხოების შემდეგი კრიტერიუმები: მოსახლეობის რაოდენობა; მოსახლეობის საერთო რაოდენობაში ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის წილი; მოსახლეობის საერთო რაოდენობაში შრომისუნარიანი მოსახლეობის წილი; სიცოცხლის ხანგრძლივობა; მოსახლეობის ბუნებრივი მატება; შობადობა; სიკვდილიანობა. მათ შორის ჩველ ბავშვთა სიკვდილიანობა; მიგრაციის საღდო; ჯანმრთელობაზე დანახარჯების წილი მშპ-ში; საარსებო მინიმუმი; საარსებო მინიმუმის ზრდის ტემპი. ჩვენს მიერ სოციალური უსაფრთხოების დასახასიათებლად შერჩეულ იქნა შემდეგი ფუნქციონალური ინდიკატორები: უმუშევრობის დონე, ხელფასის წილი მშპ-ში, შინამეურნეობების ხარჯების წილი მშპ-ში, ჯინის ინდექსი, სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი მოსახლეობის წილი, საშუალო-თვითი შემოსავლის მიმართება შრომისუნარიანი მამაკაცის საარსებო მინიმუმის მიმართ, დამნაშავეობის დონე, დეპოპულაციის დონე. აღნიშნული ინდიკატორების ზღვრული მნიშვნელობის განსაზღვრის საფუძვლად გამოვიყენებთ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში არსებულ გამოცდილებას, „კოპენჰაგენის კრიტერიუმებით“ დადგენილ და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური და რეგიონული პრობლემების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მიერ შემუშავებულ მნიშვნელობებს [1, გვ.129-133; 3, გვ.89-91; 4, გვ.77].

ამასთან, აღმოჩნდა, რომ სოციალური უსაფრთხოების მაჩვენებლების მხრივ საქართველო ნეგატი-

ური პარამეტრებით გამოირჩევა. ამ ჯგუფში შემავალი ინდიკატორებიდან უმრავლესობა ნეგატიური მნიშვნელობებით ხასიათდება. ამასთან, ზღვრულ დონეზე მაღლა დაფიქსირებული ინდიკატორების სტრუქტურის ანალიზი ავლენს მათ მიუღებლობას, ნეგატიურობას.

უმუშევრობის დონე. 2002-2012 წლებში აღნიშნული მაჩვენებელი გაუარესების ტენდენციით ხასიათდებოდა. 2002 წლისთვის ზღვრული 10 %-ის ნაცვლად იგი 12,6 %-ს შეადგენდა, ხოლო 2012 წლისთვის 15,0 %-ს. შემდგომ პერიოდში კი ადგილი აქვს უმნიშვნელო პოზიტიურ ცვლილებას და 2015 წლისთვის აღნიშნული მაჩვენებელი 12,0 %-ს შეადგენს. აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა გამოკითხვებით საქართველოს მოსახლეობის 60% თავს უმუშევრად მიიჩნევს. ამასთანავე, ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობაში მნიშვნელოვანია თვითდასაქმებულების წილი (56,5%). ასევე მაღალია სოფლის მეურნეობაში, ნადირობასა და სატყეო მეურნეობაში დასაქმებულთა წილი მთლიანად დასაქმებულებში (55,3%), მაშინ როცა ამ სექტორში წარმოებული პროდუქციის წილი მშპ-ში 11%-ა. (შედარებისთვის: ვაჭრობის სფეროში დასაქმებულთა წილი შეადგენს 9,6%-ს, ხოლო ამ სფეროს პროდუქციის წილი მშპ-ში - 14%-ს).

უმუშევრობა ქვეყანაში კვლავაც ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემაა. ამასთან, მისი უახლოეს პერიოდში მოგვარების პერსპექტივები არ არის გამოკვეთილი, რაც მოსახლეობის მკვეთრ ქონებრივ (შემოსავლების მიხედვითაც) დიფერენციაციასთან ერთად არსებითი ხასიათის მუქარად გვესახება საქართველოს ეკონომიკური განვითარებისთვის.

ხელფასის წილი მშპ-ში. აღნიშნული ინდიკატორი 2002 წელს არსებული 6,8 %-დან 2012 წლისთვის 56,3 %-მდე გაიზარდა, ხოლო 2015 წლისთვის გადალახა ზღვრული ნიშნული და 60,1 %-ს შეადგენს.

შინამეურნეობების ხარჯების წილი მშპ-ში. იგი პოზიტიური დინამიკით ხასიათდება და მისი მნიშვნელობა პასუხობს ეკონომიკური უსაფრთხოების მოთხოვნებს. კერძოდ, 2002 წლისთვის 56,3 %-დან (ზღვრული ინდიკატორი 65-70 %) 2015 წლისთვის 72,3 %-მდე გაიზარდა. ამ მიმართულებით ნეგატიურად გვეჩვენება შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის მცირე სხვაობა, რაც ზღუდავს მოსახლეობის მოთხოვნებს. ბოლო ათწლეულში მოსახლეობის ერთ სულზე საშუალო-თვიური შემოსავალი ზრდის ტენდენციით ხასიათდებოდა, მაგრამ ხარჯებთან მისი მეტობა მხოლოდ 2009 წლისთვის იქნა მიღწეული. მიუხედავად ზრდის ტენდენციისა (2001 წ. 63 ლარიდან 2015

ცხრილი 1.
სოციალური უსაფრთხოების ინდიკატორები საქართველოში

№	მაჩვენებლის დასახელება	ზღვრული მნიშვნელობა	საქართველო					
			2002	2003	2005	2010	2012	2015
1	უმუშევრობის დონე (%)	10	12,6	11,5	13,8	16,3	15,0	12,0
2	ხელფასის წილი მშპ-ში (%)	60-70	6,8	32,0	36,8	56,3	56,3	60,1
3	შინამეურნეობების ხარჯების წილი მშპ-ში (%)	65-70	56,3	-	40,2	74,3	71,5	72,3
4	მოსახლეობის ერთ სულზე ელექტროენერგიის მოხმარება (კვტ.სთ წელიწადში)	2600	1700	1800	2000	-	-	-
5	ჯინის ინდექსი (ეკვივალენტურ მოზრდილზე გადანაგარიშებით)	0,24	0,37	0,38	0,39	0,43	0,41	0,39
6	სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი მოსახლეობის წილი (%)	10	52,1	52,0	39,0	9,7	9,7	10,1
7	საშუალოთვიური ხელფასი პრომისუნარიანი მამაკაცის საარსებო მინიმუმის მიმართ (%)	100	90,5	96,3	213	445	471	554
8	დამნაშავეობის დონე 10000 კაცზე (რეგისტრირებული დანაშაულის მიხედვით)	500	38	40	100	78	78	
9	დეპოპულაციის დონე	100: 100	100,4: 100	100,2: 100	108: 100	130: 100	116: 100	

ნ. 284,5 ლარამდე) საშუალო-თვიური შემოსავლები კვლავაც დაბალია და იგი უმნიშვნელოდ აჭარბებს საშუალო-თვიურ ხარჯებს (279,6 ლარი);

ჯინის ინდექსი. ნაცვლად 0,24-სა, 2015 წლისთვის 0,39-ის დონეზეა დაფიქსირებული. რაც ადასტურებს შემოსავლების მიხედვით მოსახლეობის არათანაბარ განაწილებას. მიუხედავად იმისა, რომ საანალიზო პერიოდში ადგილი აქვს შემოსავლების მუდმივი ზრდისა და შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაციის პოზიტიურ ტენდენციას, სიღარიბე და უთანასწორობა კვლავაც მაღალია. კერძოდ, თუ 2003 წელს მოსახლეობის მხოლოდ 1,1%-ს ჰქონდა 1500 ლარზე მეტი თვიური შემოსავალი, 2013 წლისთვის კი — 13,4 %-ს. 2003 წელს 500 ლარამდე შემოსავალი ჰქონდა მოსახლეობის 85,6%-ს, ხოლო 2013 წელს — 37,3%-ს [5]. რაც აშკარად ადასტურებს, რომ ამ პერიოდის განმავლობაში შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაცია რამდენადმე შემცირდა, თუმცა შემცირების ხარისხი ცხადია ჯერ კიდევ არ არის საკმარისი;

სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი მოსახლეობის წილი. იგი 2015 წელს არსებული 10,1 %-ის (ზღვრული 10 %) დონეზეა დაფიქსირებული. 2002 წელს კი 52,1 %-ს შეადგენდა. ამასთან, ამ მაჩვენებლების ერთმანეთთან შედარება არაა გამართლებული, რადგან სიტუაციის ასეთი არსებითი ცვლილება გამოწვეულია გამოთვლის მეთოდიკაში განხორციელებული ცვლილებით;

საშუალო-თვიური ხელფასი შრომისუნარიანი მამაკაცის საარსებო მინიმუმის მიმართ. მთელი საანალიზო პერიოდის განმავლობაში იგი ზღვრულთან შედარებით პოზიტიურია. თუმცა ეს უფრო საარსებო მინიმუმის გამოთვლის მეთოდიკით არის განპირობებული. შრომისუნარიანი მამაკაცისთვის საარსებო მინიმუმის ღირებულება 2002 წელს არსებული 125,4 ლარიდან 2015 წლისთვის მხოლოდ 162,4 ლარამდე გაიზარდა (რაც ვერ ასახავს რეალურ სურათს), ხოლო საშუალო ხელფასი კი 113,5 ლარიდან (2002 წელი) 900,4 ლარამდე (2015 წელი). ამასთან, ოფიციალური საარსებო მინიმუმის არარეალურობასთან ერთად, ამ მაჩვენებლის ნეგატიურობას ამძიმებს დაქირავებით დასაქმების, შესაბამისად საშუალო ხელფასთან ხელმისაწვდომობის დაბალი დონე;

საანალიზო პერიოდისთვის ისეთი მაჩვენებლები, როგორიცაა **დამნაშავეობისა და დეპოპულაციის დონეები** პოზიტიურია. 2012 წლისთვის - შესაბამისად 78 (ნაცვლად ზღვრული 500) და 116:100 (ნაცვლად ზღვრული 100:100). ამასთან, აღსანიშნავია ისიც, რომ წინა წელთან შედარებით 2015 წლისთვის ოფიციალური სტატისტიკით მოსახლეობის რიცხოვნობა, ძირითადად ემიგრაციის ხარჯზე, 776,8 ათასი კაცითაა შემცირებული. ამგვარად, ბოლო პერიოდში სულზე მონაცემების მნიშვნელოვანი ცვლილება აღნიშნულითაცაა განპირობებული. რაც შეეხება მოსახლეობის ერთ სულზე ელექტროენერგიის მოხმარებას, ჩვენს მიერ ამ მაჩვენებლის დაზუსტება

ვერ მოხერხდა, თუმცა ელექტროენერგიით მოსახლეობის მომარაგების არსებითი გაუმჯობესება გვაძლევს საფუძველს ვივარაუდოთ, რომ იგი პასუხობს ზღვრული ინდიკატორის მოთხოვნებს.

ამგვარად, საქართველოში სოციალური უსაფრთხოების წარმოდგენილი მაჩვენებლები (რომელთა არეალის ზრდაც შესაძლებელია), ნათლად ახასიათებენ ქვეყანაში არსებულ სოციალურ ფონს. მიუხედავად იმისა, რომ 2009 წლიდან შეჩერებულია მოსახლეობის გაღარიბების პროცესი, კვლავაც სახეზეა მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის დაბალი მაჩვენებლები. საქართველოს ეკონომიკის მდგრადი განვითარების შესაძლებლობის ინდიკატორებში ასახულმა პოზიტიურმა პარამეტრებმა ჯერ კიდევ ვერ მოახდინეს არსებითი ხასიათის გარდატეხა მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესების მიმართულებით. მიუხედავად შემოსავლების ზრდის პოზიტიური მიმართულებისა, მისი ზრდის ტემპი არ არის დამაკმაყოფილებელი საქართველოს მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნისათვის. ქვეყანაში მაღალია სიღარიბე და შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაცია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითადი ვექტორი სწორედ ამ პრობლემის მოგვარებისკენ უნდა იყოს მიმართული. სამუშაო ადგილების შექმნა, სამენარმეო გარემოს გაუმჯობესება, საშუალო ფენის განვითარებისადმი ხელშეწყობა აღნიშნული პრობლემის გადაჭრის ცნობილი და აპრობირებული მეთოდებია. ცხადია, ასევე მნიშვნელოვანია დაბალშემოსავლიანი და სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის დახმარებისა და მათი შემოსავლების ზრდის ღონისძიებების განხორციელება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების კონცეფცია. ვ. მელქაძის სახ. სოციალურ-ეკონომიკური და რეგიონული პრობლემების ს/კ ინსტიტუტი. თბილისი, 2003.
2. მეთოდური რეკომენდაციები ეკონომიკური უსაფრთხოების პროგრამის შესამუშავებლად. ვ. მელქაძის სახ. სოციალურ-ეკონომიკური და რეგიონული პრობლემების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი. „საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების და ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში“. შრომების კრებული, VII ტომი. თბილისი, 2003. (ქართულ ენაზე)
3. ციმინტია კ. ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირება (ეკონომიკური უსაფრთხოების ასპექტები). თბილისი, 2009.
4. Сенчагов В.К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие. Книга четвертая. 2002.
5. WWW. GeoStat.ge.